

En kommentar till ”Husqvarnas skiljeavtal” NJA 2023 s. 437

Av f.d. justitierådet LARS EDLUND

I den juridiska debatten om tolkning av skiljeklausuler har det ifrågasatts om rättsfallet ”Husqvarnas skiljeavtal” NJA 2023 s. 437 innebär att det har skett en ändring av rättspraxis jämfört med det tidigare prejudikatet ”Belgor” NJA 2019 s. 171. I artikeln framförs uppfattningen att rättsläget är oförändrat.

1 Inledning

En återkommande fråga i den rättsliga debatten är hur skiljeavtal ska tolkas och vad som kan anses falla inom ramen för en skiljeklausul. Spörsmålet är senast behandlat av HD i rättsfallen ”Belgor” NJA 2019 s. 171 och ”Husqvarnas skiljeavtal” NJA 2023 s. 437. Fallen har föranlett artiklar av advokaten Jacob Frank¹ och professor Lars Heuman². I båda artiklarna ifrågasätts om avgörandet i Husqvarnas skiljeavtal innebär en ändring av eller t.o.m. ett avståndstagande från vad HD uttalade i Belgor. Som ett bidrag till diskussionen vill jag här anmäla en avvikande uppfattning.

2 Om Belgor

Eftersom jag själv deltog i Belgor-avgörandet ska jag inte närmare kommentera det fallet. För den fråga som nu är aktuell i diskussionen är det tillräckligt att återge punkten 13 i domskälen:

Tillämpningsområdet för ett skiljeavtal bestäms enligt sedvanliga principer för avtalstolkning. Skiljeavtal är ofta standardmässigt utformade. Det finns därför sällan hållpunkter för att i det enskilda fallet utröna en specifik partsavsikt. I de fall där ordalydelsen ger utrymme för olika tolkningar och andra relevanta tolkningsdata inte ger ledning, är det naturligt att utgå från att skiljeavtalet ska fylla en förnuftig funktion och utgöra en rimlig reglering av parternas intressen (jfr ”Partneravtalet” NJA 2015 s. 741 p. 10). Parterna får då antas ha avsett att uppkomna tvister ska lösas snabbt och i ett sammanhållet förfarande inför en av parterna vald skiljenämnd.

Vidare kan noteras att HD i punkten 14 erinrar om att begreppet ”rättsförhållande” bör tolkas mot bakgrund av de principer som ligger bakom New York-konventionen, vilket i utländsk rättspraxis och internationell doktrin ansetts motivera en generös tolkning av skiljeavtalet och konventionens begrepp ”legal relationship”.

¹ Jacob Frank i SvJT 2023 s. 623: ”Husqvarnas skiljeavtal” och tolkningsprinciper för skiljeavtal — har pendeln svängt igen?

² Lars Heuman i JT 2023–24 s. 463: Skiljemäns behörighet att pröva tvister om tilläggsavtal. Relevanta regler och faktorer.

Detta har i Franks artikel sammanfattats som att Belgor i ljuset av dessa uttalanden ansetts innebära en presumtion för att parter skulle eftersträva att tvister inom ramen för deras avtalsrelation ska avgöras i ett och samma forum. Det skulle då finnas ett slags typiserad underförstådd partsavsikt om bred tillämpning av parternas skiljeavtal; närmast en *in dubio*-regel om skiljenämnds behörighet.³

3 Om tolkningsprinciper för skiljeavtal

Det har alltså i Franks och Heumans artiklar ifrågasatts om HD i Husqvarnas skiljeavtal avsett att ta avstånd från det som Frank betecknat som *in dubio*-regeln. Avståndstagandet skulle då vara underförstått genom att HD inte fullt ut återgett vad som skrivits i Belgor om tolkningsprinciper och begreppet "rättsförhållande".

Här finns det anledning att beröra domskrivningstekniken i HD:s avgöranden. Det är alltid en avvägningsfråga hur mycket som ska tas med från tidigare avgöranden som har relevans för den fråga som ska prövas i det enskilda fallet. Det handlar typiskt sett om att beskriva de byggstenar som ska bilda grunden för avgörandet av den aktuella frågan. Ibland kan hänvisningen ske på ett utförligt sätt genom att HD i en eller ett par punkter i sina skäl närmast ordagrant återger vad som skrivits i ett tidigare avgörande. Ett belysande exempel har sitt ursprung i NJA 2001 s. 750 som innehåller en genomgång av relevanta faktorer att beakta vid tolkningen av försäkringsvillkor. Detta avsnitt har, med varierande utformning, sedan återkommit i en lång rad avgöranden av försäkringstvister (se bl.a. NJA 2006 s. 53, NJA 2013 s. 253, NJA 2017 s. 237, NJA 2018 s. 834, NJA 2019 s. 638 (II) och NJA 2020 s. 1025). Betydelsen av att återgivandet inte är exakt likadant i varje avgörande ska inte överdrivas. Ofta är det så att förhållandena i det enskilda fallet är sådana att inte alla de faktorer som räknas upp i 2001 års fall blir aktuella att beakta. Ibland tenderar hänvisningstexten om en etablerad praxis att bli kortare med tiden, se exempelvis 2006 års fall jämfört med 2020 års fall.

Andra gånger görs hänvisningen mer översiktligt genom en enda mening eller kanske enbart en referens inom parentes till det tidigare rättsfallet. Den senare tekniken återfinns för övrigt i flera punkter i Belgor. Även en kort hänvisning bär en betydelse som inte ska förbises.

Däremot ska avsaknaden av en hänvisning till ett tidigare rättsfall inte tolkas motsatsvis, dvs. att avsaknaden skulle innebära ett avståndstagande från ett tidigare avgörande. Om HD verkligen avser att tydligt avgränsa betydelsen av ett tidigare avgörande sker det öppet. Ett närliggande exempel finns i "Tupperware" NJA 2010 s. 734 (jfr även "Avräkningsavtalet" NJA 2017 s. 226) om handläggningen av utomob-

³ Belgor har kritiserats av Stefan Lindskog, se Skiljeförfarande — En kommentar, 3 uppl., 2020 s. 262 not 1049. Lindskog vill värna om parts möjlighet att få sin sak prövad i domstol istället för i avtalat skiljeförfarande; ett önskemål som jag under 30 år på advokatbyrå sällan mötte hos kommersiella parter.

ligatoriska anspråk i skiljeförfaranden, där det tidigare avgörandet ”Vägmaterialet” NJA 2007 s. 475 nyanserades.

Mot den bakgrunden är det svårt att läsa in någon form av avstånds-tagande från Belgor i beslutsskäl i Husqvarnas skiljeavtal. Det finns inte någonstans i skälerna en antydning till att den s.k. *in dubio*-regeln skulle vara överspelad. Tvärtom finns det i punkten 15 i beslutsskälerna ett åter-givande av den huvudsakliga texten i Belgors punkt 14. Även i beslutsskälerna punkterna 14 och 18 hänvisas till Belgor. Med andra ord bygger Husqvarnas skiljeavtal vidare på det tidigare avgörandet. Som jag uppfattar saken är således de tolkningsprinciper som Belgor ger uttryck för alljämt gällande.

4 Skiljeavtal i ramavtal och avropsavtal

En särskild fråga som berörts i de aktuella artiklarna avser avtalsmekanismen och begreppet ”rättsförhållande” när ett avropsavtal knyter an till ett tidigare ramavtal som har en skiljeklausul. Här är det närmast punkten 17 i beslutsskälerna för Husqvarnas skiljeavtal som kommer i fokus. Enkelt uttryckt kan diskussionen sägas röra två alternativa synsätt. Det ena är att det rättsförhållande som etablerats genom ramavtalet utvidgas när avropsavtalet (ofta enbart i form av en beställning) ingås. Det andra synsättet är att ett bindande skiljeavtal inte kan ingås avseende ett framtida rättsförhållande, utan att avropsavtalet är ett nytt rättsförhållande där parterna genom uttryckligt eller konkludent handlande avtalar att skiljeklausulen i ramavtalet även omfattar avropsavtalet.⁴ Det skulle alltså krävas ytterligare ett efterföljande moment för att skiljebundenhet skulle föreligga.

När det gäller tolkningen av Husqvarnas skiljeavtal bör punkten 17 läsas tillsammans med punkten 16, i vilken HD beskriver att ramavtal om framtida köp regelmässigt innehåller villkor som ska gälla för de framtida avropsavtalen i fråga om bl.a. tvistelösning. HD förklarar vidare att vid avrop under ramavtalet kommer ramavtalets villkor som utgångspunkt fylla ut avropsavtalet och bli en del av detta.

Punkten 17 i Husqvarnas skiljeavtal lyder:

Beskrivningen av den avtalsrelation som etableras mellan parterna genom ett ramavtal kan i avtalet vara tillräckligt konkretiserad för att ett skiljeavtal avseende framtida tvister om såväl ramavtalet som de senare avropsavtalen ska anses röra ett rättsförhållande i den mening som avses i 1 § första stycket skiljeförfarandelagen. Något krav på att ett skiljeavtal endast kan avse tvister om redan träffade avtal följer inte av bestämmelsen. En skiljeklausul i ramavtalet kan också bli bindande avseende tvister om ett avropsavtal, genom att en skiljeklausul i ramavtalet utfyller och blir en del av avropsavtalet (jfr Stefan Lindskog, *Skiljeförfarande* — en kommentar, 3 uppl. 2020, s. 266, not 1062).

⁴ Se närmare om detta resonemang Stefan Lindskog, *Skiljeförfarande* — En kommentar, 3 uppl., 2020 s. 266 not 1062.

Här bör alltså uppmärksammas att HD redan inledningsvis uttalar att ramavtalets beskrivning av avtalsrelationen kan vara tillräckligt konkretiserad för att skiljeavtal avseende framtida tvister om såväl ramavtal som de senare avropsavtalen ska anses röra ett (och samma) rättsförhållande. Detta får enligt min mening uppfattas som att begreppet rättsförhållande ska tolkas generöst (jfr Belgor). Skiljeavtalet i ramavtalet omfattar således hela rättsförhållandet, trots att delar av rättsförhållandets omfattning vid ramavtalets ingående är beroende av kommande avrop och leveranser (jfr beskrivningen i punkten 16). Med andra ord har parterna vid ingåendet av ramavtalet förutsett att det rättsförhållande som då etablerats kommer att utvidgas genom kommande avropsavtal.

I den andra meningen i punkten 17 avfärdar HD tanken att ett skiljeavtal bara kan avse tvister om redan träffade avtal (dvs. enbart ramavtal men inte avropsavtal).

Den tredje meningen är uppenbarligen den som gett upphov till den nu aktuella diskussionen. Med tanke på hänvisningen till noten i Lindsogs kommentar, och ordet "också" i texten, är den mest naturliga tolkningen att se meningen som ett påpekande om att avtalsmekanismen i vissa fall kan se ut på ett annat sätt. Skiljebundenheten uppkommer då genom en utfyllnad av avropsavtalet; det är då underförstått att det sker genom ett efterföljande moment (aktivt agerande eller passivitet).

Utformningen av punkten 17 får antas ha samband med HD:s bedömning av det enskilda fallet. Förhållandena var där tämligen röriga, med flera parter på leverantörssidan och två skiljeklausuler: en i ett ramavtal från 2007 och en i Husqvarnas allmänna inköpsvillkor.

I punkterna 19–28 i beslutsskälens analys av HD frågan om skiljebundenhet utifrån synsättet att ramavtalet och avropsavtalet utgör *ett* rättsförhållande (se särskilt punkten 23). Slutsatsen i punkten 28 är att skiljeklausulen i ramavtalet från 2007 är bindande för senare beställda leveranser. Denna konklusion lyfts också fram i rubriken till rättsfallsreferatet.

Sedan finns ett tilläggsresonemang i punkten 29 med utgångspunkt från skiljeklausulen i Husqvarnas allmänna avtalsvillkor, dvs. inte ett regelrätt avtal mellan parterna utan istället ensidigt uppställda inköpsvillkor. Där konstaterar HD att skiljebundenhet uppkommit genom att leverantören levererat utan att framställa invändningar mot inköpsvillkoren, som varit tillgängliga för leverantören via Husqvarnas hemsida. Här är det således en avtalsmekanism som inte bygger på omedelbar bundenhet, utan på efterföljande passivitet hos leverantören.

Det bör framhållas att HD endast hade att ta ställning till om rättegångshinder förelåg på grund av skiljeklausul. Det har då varit tillräckligt för domstolens prövning att konstatera att även om hinder inte hade förelegat på grund av skiljeklausulen i ramavtalet så hade hinder i vart fall förelegat genom skiljeklausulen i inköpsvillkoren. Något be-

hov fanns då inte att närmare bestämma vilken av skiljeklausulerna som skulle tillämpas för de olika leveranserna, låt vara att referatrubriken pekar på skiljeklausulen i ramavtalet.

Den slutsats som följaktligen kan dras är att vid regelrätta avtal om rambestämmelser för kommande avrop omfattar ramavtalets skiljeklausul även efterföljande avrop. Det finns i den situationen således inte anledning att göra någon ytterligare prövning. Däremot kan det vid förekomst av skiljeklausul enbart i en parts allmänna villkor finnas behov av att pröva om det finns något ytterligare avtalsgrundande moment som medför bundenhet. Bedömningen följer således allmänna principer för avtalsingående.